

NRC. HANDELS
BLAD
3-9-1980

In het spoor van G. G. Kloeke (slot)

Hollands? Daar vind ik niks an

Door F. Jansen en M. Gerritsen

Waarom spreekt u niet gewoon Hollands en zou u dat willen? zo luidt de laatste vraag die F. Jansen en M. Gerritsen stellen aan de dialectsprekers die ze interviewden op hun fietstocht door Oost-Nederland. Deze tocht was een replica van een van de tochten die de dialectoloog G. G. Kloeke vijftien jaar geleden ondernam en die uitmondde in Kloeke's vernieuwende taaltheorieën. (Zie achterpagina van 15, 22 en 27 aug.) „Hollands? Daar vind ik niks an,” was het kernachtige antwoord van een zestienjarige snackbarbediende in Zwartsluis.

Stel dat alle Nederlanders het zogenaamde Algemeen Beschaafd Nederlands ('Hollands') zouden spreken. Dat zou handig zijn. Niet alleen voor de Nederlanders die geen dialect spreken, maar vooral ook voor de dialectsprekers zelf. Tijdens onze replica van één van Kloeke's speurtochten bleek hoezeer de dialectsprekers dat beseffen. Een moeder uit Vollenhove vertelde ons, dat ze zich gehandicapt voelt door haar dialect: „Je komt zo stuntelig over; je kan het nooit precies zo zeggen als je het zelf wil.” Uit het vorige stukje bleek al hoe trots de jongens uit Dalfsen erop zijn dat de Blauwvingers (de inwoners van het nabijgelegen Zwolle) hen niet kunnen verstaan. Ze gaven later echter toe dat dat ook wel eens een minder prettige ervaring is. Een nieuw familielid uit het Westen heeft het in Winsum moeilijk: „Mijn schoondochter begreep eerst helemaal niets van ons.” En ook de kersverse dominee uit de randstad zit een tijdje voor Piet Snot bij de verjaardagsvsite van geboren en getogen Winsummers.

Schamen

Dat is het communicatieprobleem in engere zin, de onverstaaenbaarheid. Daarnaast weet de dialectspreker dat hij als zodanig buiten zijn eigen kring een negatief stempel draagt: „Je staat je te schamen als een fatsoendelijk mens het hoort dat je plat praat.” Zelfs binnen

„Als een vreemde de winkel binnenkomt begin ik altijd in het Hollands, en als ze er uit zien of ze van hier zijn, ga ik over op dialect.” (foto Freddy Rikken)

de familiekring is er soms kritiek op het dialect: „Mijn zoon die woont in Nijmegen en als die dan Elburgs begint te praten dan zegt zijn zoon: 'Joh, doe niet zo gek'.” Sommige dialectsprekers hebben bovendien nog moeite met het "taxeren" van onbekende gesprekspartners. „Zijn dat ook dialectsprekers of moet ik Hollands tegen ze praten?” vragen ze zich bij die gelegenheid voortdurend af. Een winkelbediende uit Oldebroek heeft de volgende strategie: „Als een vreemde de winkel binnenkomt begin ik altijd in het Hollands, ondertussen kijk ik goed naar hun kieren en als die 'van hier' zijn ga ik over op dialect”. Aan de telefoon gaat dat natuurlijk niet. Een handelaar uit Oosterwolde neemt het zekere voor het onzekere en begint in dat geval altijd in het Nederlands, maar, zo verzucht hij: „Als je dan druk bent in het gesprek, dan schakel je soms vanzelf over op de taal van hier.” Hij voegt er aan toe, dat hij zich in zijn vrije tijd minder bekommert om zijn gesprekspartners: „Al staan er tien Hollanders, als ik aan het vissen ben, spreek ik dialect”. De communicatieproblemen

zijn te vermijden door helemaal op het Hollands over te gaan. Sommigen doen dat ook wel, want: „Het staat beleefder vind ik, dan kunnen de mensen je tenminste verstaan.” Men geeft ook wel andere redenen op, zoals „het is gemakkelijker als je andere talen gaat leren”, „Je moet toch Hollands kennen als je wil doorleren in het vervolgonderwijs” en „we hebben familie in Brabant, en die zouden ons niet kunnen verstaan”.

Schoolmeesters

Daarom zijn er nogal wat ouders die tegen elkaar nog wel dialect spreken, maar hun kinderen in het Hollands opvoeden. Tot hun eigen verbazing wordt dat vaak geen onverdeeld succes, want de kinderen blijken na een tijdje toch plat te spreken. „We voeden de kinderen in het Hollands op en de meisjes nemen het over, die praten Hollands, maar de jongens lusten er niet naar, die praten plat”, verzucht een Oosterwolder vader. Helemaal ver van huis raken ouders als ze merken dat hun kinderen dan wel niet hun dialect spreken, maar van de buurkinderen plat Rotterdams overnemen, iets wat Elburgse opvoeders overkwam. Voor an-

dere ouders is het een bittere pil te moeten ervaren dat de nieuwe jonge meester in het dorp de kinderen les geeft in dialect. Zelfs grootmoeder beklagde zich er tegen ons over: „Het is een goeie meester hoor, hij bedoelt het goed, maar hij praat zo plat, nog platter als wi. Hij zegt bijvoorbeeld Iesselmuiden en wij zeggen IJsselmuiden. En hij scheldt de kinderen gewoon uit voor dikkop. De eerste keer begon ik tegen die meester in ABN, maar die antwoordde in het plat. Toen dacht ik 'nou dan ken ik ook wel'. Hij is pas dertig, zo heel modern.” Men heeft vrij gemengde gevoelens ten aanzien van randstedelijke intellectuelen die het plat zo pittoresk vinden: „Toen met dominee hè, die zijn kinderen die bennen hier geboren, die namen dat taaltje van ons over en dat vindt dominee zo fijn, als een ander zegt dat ze plat kunnen praten.” Aan de andere kant bespeuren we ook iets van trots over de ingewikkeldheid van de eigen taal, als zulke pogingen niet helemaal lukken. Een snackbarhouder uit De Zalk drijft de spot met iemand die het echte Zalks maar niet onder de knie kan krijgen: „Ze probeert het wel,

maar je kan goed horen dat ze geen Zalker is. Ja, maar je moerstaal krijg je er ook nooit uut. Prins Bernhard, hoeveel jaar is die hier nou niet. Die ken nóg geen Hollands."

Hollands moeilijk

De switch van dialect naar standaardtaal is niet onprobleematisch. Ook de volwassenen hebben het er moeilijk mee: „Het Hollands blijft gebrekkig, laten we 't maar zeggen zoals het is. Ze horen het direct," en ook: „Ik zou het (Hollands spreken) wel heel erg graag goed kunnen, maar je merkt dat je het niet kan. Dat vind je rot. Je bent een beetje lachwekkend eigenlijk, het is flauwekul natuurlijk, maar toch!"

De oorzaak van deze moeilijkheden is tweeledig. In de eerste plaats komt het doordat de omschakeling niet totaal is. Niemand van onze zegglieden zal uitsluitend Hollands te spreken. In de meeste gevallen hoorde en sprak men zelfs maar zelden iets anders dan het eigen dialect. Dat is bijvoorbeeld in Hasselt het geval: „We spreken het (dialect) maar gewoon uit hé het is maar een klein plaatsje. We können wel Hollands, maar je doet het nooit he, je bent het niet gewend."

De tweede oorzaak is het belangrijkst. De beginnende ABN-spreker wordt als het ware teruggefloten door de andere dialectsprekers. Hij moet zijn aspiraties bekopen met de minachting van zijn oude omgeving. Zó verloopt de terechtwijzing in Wilsom: „Anderen zeggen wel altijd keeze 'kaas' hé. Dat je naar de winkel keeze haalt. Maar ja, nou zeg ik in de winkel ook al gewoon een pond kaas hé, maar dan zeggen die andere mensen die even old als wij bennen die zeggen: „Nou, je begint ook al raar te praten." Die vinden het raar als ik kaas zeg." Je moet wel heel sterk in je schoenen staan om dan niet terug te keren naar keeze. Andere meningen over een plotse-linge switch naar het Hollands: „je hebt het dan hoog in de bel", "het staat zo geleerd" (geen positieve karakteristiek en dergelijke.

Daarmee zijn we op de diepste grond voor het (blijven) dialectspreken aangeland en dat is tegelijk de reden waarom het Hollands het wel nooit helemaal zal winnen: mensen willen kunnen horen wie bij hen hoort (en wie niet), en ze willen laten horen bij welke groep ze willen horen.